

ΤΟΥ **ΚΛΕΟΜΕΝΗ ΚΟΥΤΣΟΥΚΗ***

Δύο αξιόλογες νέες εκδόσεις, *Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και η πολυτάραχη εποχή του* του Παύλου Ν. Τζεργιά από τις εκδόσεις Σιδέρη και το *Ταξίδι μέλιτος* του Μίμη Ανδρουλάκη από τις εκδόσεις Πατάκη, έφεραν στην επικαιρότητα, με συναρπαστικό τρόπο, τη μνήμη του Ελευθερίου Βενιζέλου 80 χρόνια μετά τον θάνατο του μεγάλου ηγέτη το 1936. Στις γραμμές που ακολουθούν θα ασχοληθώ με το πιο πρόσφατο βιβλίο, αυτό του Μίμη Ανδρουλάκη (2016).

Πριν ξεκινήσω, ας μου επιτραπεί, ως προερχόμενος από το Πάντειο Πανεπιστήμιο, να σημειώσω ότι ο Ελευθέριος Βενιζέλος υπήρξε ο ένας από τους τρεις συντελεστές ίδρυσης και λειτουργίας της Παντείου Σχολής Πολιτικών Επιστημών, από κοινού με τον Γεώργιο Φραγκούδη, Κύπριο βουλευτή, αρχηγό της ομάδας Ριζοσπαστών Φιλελευθέρων στη Βουλή, και τον Αλέξανδρο Πάντο, έναν ευκατάστατο λόγιο από τον Βόλο, που άφησε κληροδότημα να ιδρυθεί στην Ελλάδα Σχολή Πολιτικών Επιστημών στο πρότυπο της Ελευθέρας Σχολής Πολιτικών Επιστημών των Παρισίων, στην οποία είχε ο ίδιος φοιτήσει. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος, ως πρωθυπουργός της χώρας, το 1928 υπήρξε ο εκτελεστής της διαθήκης του [σ.σ.: Βλ. Πάντειο Πανεπιστήμιο, «Πανηγυρική εκδήλωση για τα 75 χρόνια», Αθήνα 2002].

Ο Μίμης Ανδρουλάκης, μέσα από ένα γοητευτικό *Ταξίδι μέλιτος*, μας δίνει πολλές άγνωστες εν πολλοίς πτυχές της πολιτικής μας ιστορίας, ιδιαίτερα για τις δεκαετίες του '10, του '20 και του '30, οι οποίες, ωστόσο, στάθηκαν καθοριστικές για τις πολιτικές εξελίξεις. Γι' αυτό, θα 'λεγα, το ταξίδι αυτό είναι από μια άποψη ένα ταξίδι αναδρομής σε καίριες στιγμές της εθνικής μας ιστορίας, όπως προκύπτει από τις αφηγήσεις και τις εμπιστευτικές εξομολογήσεις του μεγάλου πολιτικού ηγέτη. Αυτές φάνηκε ότι είχαν ξεχωριστή σημασία για τη διαμόρφωση του χαρακτήρα και της προσωπικότητας του Βενιζέλου, όπως, φέρ' ειπείν, η σύγκρουση με τον πατέρα του, που δεν τον άφησε αρχικά να συνεχίσει σπουδές στο Πανεπιστήμιο. Αυτή καθ' εαυτή η σύγκρουση αλλά και η λύση που δόθηκε, χάρη στην επέμβαση τότε του Έλληνα προξένου Ζυγομαλά, έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα για τη διαμόρφωση μετέπειτα του ψυχικού του κόσμου και τις ψυχαναλυτικές προεκτάσεις, οι οποίες δεν θα μπορούσαν να αναλυθούν εδώ.

Ας σημειωθεί όμως ότι η φροϋδική και με-

ταφροϋδική σχολή, όπως τη διαμόρφωσαν διάσημοι μαθητές του Φρόυντ, ανάγουν τέτοιες συγκρουσιακές στιγμές σ' αυτό που αποκαλεί ο Έρικ Έρικσον «κρίση ταυτότητας». Στην ουσία αυτή θέτει τη σφραγίδα του μετασχηματισμού της προσωπικότητας, η οποία πλέον διαμορφώνεται σε αυθεντικά ηγετική, χαράσσοντας αυτόνομη συχνά επαναστατική πλέον πορεία, όπως συνέβη με τον Ελευθέριο Βενιζέλο.

Αναμφίβολα, θέλει τόλμη μεγάλη να καταπιαστεί κανείς με τον Βενιζέλο, την ηγετική του προσωπικότητα, το τεράστιο έργο, τη σκέψη και τη δράση του. Γιατί, όχι μόνο πρόκειται για μια σύνθετη, πληθωρική προσωπικότητα, αλλά και το υλικό είναι τεράστιο.

Ερμηνεία ιστορικών γεγονότων

Ο κ. Ανδρουλάκης, με έναν εξαιρετικά ευρηματικό τρόπο, ασχολείται με όλες σχεδόν

ΜΝΗΜΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

ΑΙΣΘΗΤΗ Η ΑΠΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΗΓΕΤΗ 80 χρόνια από τον θάνατό του

τις πτυχές της προσωπικότητάς του μέσα από ένα απλό σενάριο και ελκυστικό τίτλο: «Ταξίδι μέλιτος». Αφήνει τον αναγνώστη, μέσα από τις συνομιλίες του μεγάλου αυτού ηγέτη, άλλοτε με προβεβλημένα πρόσωπα που έπαιξαν ρόλο στην πολιτική του σταδιοδρομία (Έλληνες και Ξένοι) και άλλοτε σε εξομολογήσεις του και διαλόγους με πρόσωπα χωρίς επώνυμους ρόλους στην ιστορία, να διαισθανθεί την ψυχοσύνθεσή

του και να δεχθεί κάποιες ερμηνείες, αν όχι δικαιολογίες a posteriori για διάφορες πολιτικές που ακολούθησε. Ο συγγραφέας, βέβαια, δεν παύει να παρεμβάλλει έμμεσα και τη δική του ερμηνεία και σκέψη γύρω από τα τεκταινόμενα κάθε φορά που περιγράφει ή αναλύει τις διάφορες πτυχές τους. Από το βιβλίο αυτό μαθαίνουμε, λ.χ., για το παρασκήνιο στη Διάσκεψη των Παρισίων μέσα από τις ακριτομυθίες των πρωταγωνιστών, δηλαδή των μεγάλων ηγετών (Κλεμανσώ, Γουίλσον κ.ά.), που ο συγγραφέας τις δίνει πολύ παραστατικά. Κρίνει και ερμηνεύει γεγονότα της πολιτικής μας ιστορίας μέσα από τους διαλόγους ή και ενδόμυχες σκέψεις, που υποθέτει, των πρωταγωνιστών και λοιπών προσώπων που συμμετέχουν σε συζητήσεις, έστω κι αν είχαν β' ή γ' ρόλους σε συγκεκριμένες στιγμές. Ο ίδιος φέρνει στην επιφάνεια και αναστοχάζεται ιστορικές στιγμές για την Ελλάδα και τους γείτονές της, καθώς και την παγκόσμια ιστορία. Συχνά, μέσα από διαλόγους του Βενιζέλου επισημαίνει σημαντικούς παράγοντες της ελληνικής και διεθνούς πολιτικής και διπλωματίας, αποκρυσταλλώνοντας κάποια διδάγματα της τέχνης της πολιτικής και της διπλωματίας.

Ας σημειωθεί ότι μέσα από τους ποικίλους διαλόγους των δύο πρωταγωνιστών, δηλαδή του ζεύγους Ελευθερίου Βενιζέλου και Έλενας Σκυλίτση, μας δίνει ακόμη μερικές αντιπροσωπευτικές εικόνες από την κοινωνική και πολιτική ζωή της Ελλάδας, εν μέρει και ευρωπαϊκών χωρών στις οποίες έζησαν περιστασιακά, όπως η Αγγλία και η Γαλλία. Αξιοποιεί ακόμη και κοσμικές στήλες εντύπων της εποχής για να συνδέσει τα γεγονότα με τα πρόσωπα, όπως, λ.χ., η φωτογραφία του Θερίσου (1905), για την οποία, όπως λέει ο συγγραφέας, η Έλενα Σκυλίτση, βγάζοντας τα «εσώψυχα» της, εξομολογείται ότι όταν την πρωτόειδε γοητεύτηκε από τη μορφή του «επαναστάτη» Βενιζέλου. Δίνει συχνά προεκτάσεις και συνέχεια σε ό,τι αποκαλούμε «μύθο», σε μια προσπάθεια να τον ξεχωρίσει από το «γεγονός» στην εποχή του Βενιζέλου, για το «άστρο» του μεγάλου ηγέτη κ.ά.

Με αφορμή, θα 'λεγα, το *Ταξίδι μέλιτος* έχουμε την πλέον ενδιαφέρουσα, αν όχι και πληρέστερη, βιογραφία του Ελευθερίου Βενιζέλου. Ο συγγραφέας δείχνει να κατέχει την ιστορία στις λεπτομέρειές της, γι' αυτό κινείται με άνεση από κεφάλαιο σε κεφάλαιο. Θα χαρακτήριζα το βιβλίο του ως

έναν πανδέκτη της σύγχρονης ελληνικής πολιτικής ιστορίας.

Στο βιβλίο είναι διάχυτη ακόμη η ενασχόληση του Βενιζέλου με τη μετάφραση του Θουκυδίδη, που στάθηκε γι' αυτόν έργο ζωής και «κύκνειο άσμα», αναπληρώνοντας, κατά τον συγγραφέα, την έλλειψη απομνημονευμάτων του ηγέτη. Βρίσκει αναλογίες στα πρόσωπα που ηγήθηκαν της εκστρατείας στη Σικελία και στη Μικρά Ασία, διαφοροποιώντας, ωστόσο, τη στάση και φιλοσοφία του Βενιζέλου απ' αυτή του Αλκιβιάδη. Ενώ εκείνος ηγήθηκε της εκστρατείας στη Σικελία και μετά διέφυγε στη Σπάρτη για να σωθεί, ο Βενιζέλος μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή έθεσε εαυτόν στη διάθεση του Έθνους και συνέβαλε στην άμβλυνση των συνεπειών της ήττας με την ενεργό συμμετοχή του στη διαμόρφωση της Συνθήκης της Λωζάννης (1923).

Φως σε αθέατες πλευρές

Στο βιβλίο αυτό του Μίμη Ανδρουλάκη βλέπουμε αθέατες πλευρές της ζωής του μεγάλου ηγέτη, τις οποίες ο συγγραφέας φωτίζει με την πειστική πέννα του και τον γοητευτικό του λόγο. Από τη λεπτομερή ανάλυση του έργου του μπορεί να διακρίνει κανείς ότι επιχειρεί να προβεί σε κάποιες ερμηνείες της πολιτικής συμπεριφοράς του Βενιζέλου σε συγκεκριμένες ιστορικές στιγμές και παρεμβάσεις του σε παγκόσμια γεγονότα, όπως η εκστρατεία στην Ουκρανία, η ίδρυση της Κοινωνίας των Εθνών κ.ά.

Με τα όσα βάζει συχνά να λέει ο Ελευθέριος Βενιζέλος, ο συγγραφέας δίνει ίσως μια επικαιρότητα στις σκέψεις του, τις πολιτικές του και τους υποτιθέμενους χειρισμούς στους οποίους θα προέβαινε ενδεχομένως ο ηγέτης αυτός σε κρίσιμα εθνικά θέματα. Σήμερα, που βιώνουμε πικρές εθνικές στιγμές, η απουσία του μεγάλου ηγέτη γίνεται αισθητή, σε σχέση, ιδιαίτερα, με το διεθνές περιβάλλον που αυτός ήξερε άριστα να χειριστεί.

Το έργο αυτό του Μίμη Ανδρουλάκη ταιριάζει απόλυτα στη μνήμη του μεγάλου ηγέτη για τη συμπλήρωση 80 χρόνων από τον θάνατό του. Πιστεύω ότι το δοκίμιο με τις βιβλιογραφικές παραπομπές, που υπόσχεται στο τέλος του βιβλίου του να μας δώσει σύντομα, ως αναπόσπαστο μέρος του έργου του, θα είναι οπωσδήποτε μια ακόμη συμβολή στην έρευνα για την προσωπικότητα του Ελευθερίου Βενιζέλου. ■

* Ομότιμου καθηγητή του Παντείου Πανεπιστημίου.

